

עם ישראל ? יונה, כבשה או אריה?

Category: בלק, במדבר

עם ישראל כְּבִשָּׁה חֲלֹשָׁה וּשְׁבִירִית? בלעם דווקא רואה בנו את האריה: עם זריז וחזק, שאינו בנוי לאילוף ושליטה של אף גורם זר.

מה שהגויים מבינים?

ישנה בדיחה ידועה על אותו יהודי שהיה קורא רק עיתונות אנטישמית, עיתונים ערביים וכדו'. פעם הוא נשאל מדוע הוא נמנע לקרוא עיתונים יהודיים, והוא השיב שכשהוא קורא עיתונים יהודיים הוא קורא רק צרות, פה מישהו התאבד והשני פשט את הרגל, ובמקום אחר התגלעה מריבה והוא נכנס לדיכאון? "אבל כשאני קורא את העיתונות העוינת" ? הוא המשיך ? "אני קורא איך שהיהודים משתלטים על העולם, ושהם מנהלים את הבנקים, ועל הקשר העולמי בין היהודים שמנהלים את העולם, כשאני קורא את זה אני מתחיל להרגיש טוב ואני גאה להיות יהודי?".

העם היהודי משול לחיות מסוימות, אבל מעניין להבחין לאיזה חיות ממשילים הנביאים את ישראל, ולאיזה חיות הגויים ממשילים אותנו. אנו מוצאים שעם ישראל משול ליונה, וכמו שהגמרא במסכת ברכות (דף נ"ג ע"ב) אומרת "מה יונה אינה נצלת אלא באגפיה (או בורחת או נלחמת בראשי אגפיה) אף ישראל אינן ניצולין אלא במצוות".

מה המיוחד ביונה ? בכל העולם היונה נחשבת לסמל השלום, ואמנם אין ציפור שלווה ושקטה יותר ממנה, הודות לצניעותה ושלוותה אומתנו נמשלה לה, כשם שהיונה יכולה לגונן על עצמה רק בעזרת כנפיה ולהמלט על נפשה, כך בני ישראל יכולים להנצל משונאים רק בעזרת המצוות. (נפלאות הטבע עמ' 168):

והמדרש תנחומא מוסיף: "מה יונה זו משלחת רגליה למרחוק משובכה וחוזרת, כך ישראל". המדרש הזה מוסיף עוד תכונה מעניינת שמוצאים ביונה שהיא אוהבת את ביתה ושואפת לחזור אליו בלי להירתע מפני סכנות ותלאות בדרך ? התכונה הזאת אופיינית גם ליהודים.

ישעיהו הנביא אשר מתאר את הגאולה בה יחזרו כל היהודים לארץ הקודש אמר "מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם" (ישעיהו ס, ח).

עם הפנים הביתה

כשאנו מתבוננים ומנסים למצוא כיום את התכונה הזאת, אנו מבחינים שיהודים תמיד שואפים

לחזור לביתם הרוחני לתורה ולמצוות, לפעמים הרגש קהה והדרך זרועה מכשולים ומוקשים, אולם הנטייה הזאת מקננת בליבו של כל יהודי באשר הוא ומתגלית אצלו במוקדם או במאוחר. אין זה משנה היכן הוא נמצא וכמה הוא רחוק מן המקור, תמיד הוא יוכל למצוא את דרכו חזרה הביתה, זה חלק מטבעו.

בד-בבד אנחנו מוצאים גם שעם ישראל נמשל לכבשה, כפי שמובא במד"ר (ויקרא ה' א') "תני חזקיה שה פזורה ישראל (ירמיהו נ, י"ז) למה נמשלו ישראל לשה, מה שה לוקה על ראשו או באחד מאבריו, וכל אבריו מרגישים כך הן ישראל אחד מהן חוטא וכולן מרגישים".

הכבשה היא בהמה שקטה רגישה וחסרת ישע; אם תקבל מכה תרגיש את הכאב בכל גופה. כך גם אם יהודי אחד מקבל חלילה מכה ² עם ישראל כולו כואב את כאבו, וכשם שהכבשים חשים עצמם מוגנים ובטוחים כאשר הם מכונסים יחדיו, כך היהודי בטוח רק במחיצת בני עמו.

נקודה נוספת שבה אנו מוצאים את הדמיון בין ישראל לכבשה, אנו מוצאים בסיפור המדרש. אנדריאנוס קיסר רומי לגלג על היהודים ואמר בנעימה מעושה של רחמים "כמה קשה לכבשה אחת בין שבעים זאבים", ענה לו ר' יהושע בן חנניה ואמר "מה עז השומר שמצילה מכולם" (מדרש תנחומא תולדות ה').

עדר של כבשים אינו מסוגל להגן על עצמו מפני זאב אחד, ועל אחת כמה וכמה כבש אחד מול שבעים זאבים. עם ישראל הם כבשה אחת בין שבעים זאבים מוגן על ידי רועהו הנאמן השומר מכל משמר. הזאבים ² אומות העולם מתנכלים לנו מכל צד ועבר, ובכל זאת הכבשה נותרה שלימה. זהו אחד הניסים הגדולים ביותר בעולם, פלא שאין שני לו במהלך ההיסטוריה. אין לתופעה זאת כל הסבר מניח את הדעת מלבד העובדה שהקב"ה בכבודו ובעצמו שומר על עם ישראל ומשגיח עליו יומם ולילה.

מסרבים להתכופף

אלו הן אפוא התכונות שמצאו נביאי ישראל ביונה ובכבשה ולפיכך המשילו אותם לעם ישראל. אולם בפרשתנו אנו קוראים על נביא מאומות העולם שביקש לקלל את עם ישראל ובעל כרחו נמצא מברך. כשהוא ממשיל את עם ישראל לחיה, הוא אומר: "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה". בלעם ראה את הדברים אחרת לגמרי; הוא לא ראה את עם ישראל חלש כמו יונה או כבש, אלא אדרבה, מכיוון שהוא היה מ"חוץ לתמונה" ניתן לומר שהוא היה אולי יותר אובייקטיבי בנקודת מבטו והוא ראה בעם ישראל אריה חזק שלא מתפעל מכלום.

רש"י מבאר שתכונות אלו נסובים על הרוחניות של האיש היהודי. "הן עם כלביא יקום" אומר רש"י ² "כשהן עומדין משינתן שחרית הן מתגברים כלביא וכאריה לחטוף את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין. "לא ישכב" בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל

מזיק הבא לטורפו, כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום בא מחנה וגייס להזיקם הקב"ה שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים".

רש"י אומר שכמו שאריה קם מאליו בזריזות, כך גם היהודי קם בזריזות וחוטף מצוות בבוקר. וכמו שאריה בלילה טורף כדי לאכול כמו שנאמר "תשת חושך ויהי לילה" הכפירים שואגים לטרף" כך גם ישראל טורפים והורגים את כל המזיקים על ידי קריאת שמע שעל המיטה.

והפרשה הזאת כל כך מיוחדת, עד כדי כך שהגמרא במסכת ברכות (י"ב ע"ב) אומרת: "בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע (כלומר שיאמרו כל יום עם קריאת שמע) ומפני מה לא קבעו משום טורח הציבור", הגמרא שואלת מדוע רצו לקבוע את פרשת בלק בקריאת שמע? "משום דכתיב בה האי קרא כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו", הפסוק הזה דומה לבשכבך ובקומך שבפרשת שמע, ועניינו הוא שהקב"ה שומר עלינו בשכבנו ובקומנו שנוכל לשכב שלווים ושקטים כארי וכלביא והיה אפוא ראוי לאמרו בקריאת שמע. כלומר, "שכב" מרמז לקרי"ש של ערבית, ו"יקימנו" מרמז לקרי"ש של שחרית.

והמהרש"א מבאר שכשם שהלביא אין מי שיקימנו אלא הוא קם מעצמו בזריזות, כך על האדם לעמוד מאליו בזריזות לקרוא קריאת שמע של שחרית, ודמיון נוסף לאריה" שהוא יודע להתגבר על כל המכשולים.

אולם יש דמיון עמוק ומשמעותי יותר בין היהודי לאריה. הרבי מבאר (בלקו"ש ח"ב עמ' 337) שבהלכה יש דיון אם ניתן לביית אריה על ידי אילופו. רוב החיות ניתנות לאילוף ואפשר לאלף אותם להתנהג בצורה נורמלית ומקובלת בין אנשים ללא שיגרמו היזק כלשהו ואדם יכול לדעת מה הוא מצפה מהחיה הזאת. אבל ישנם חיות מסוימות והאריה בראשם שאדם לא יכול להיות בעה"ב עליהם, שכן האריה חזק מטבעו ולשום אדם אין שליטה עליו, כלומר, מלכתחילה אי אפשר לחנך אותו להתנהג אחרת מטבעו.

כך עם ישראל הם "חיה" מוזרה" שאי אפשר לבייתה. כל אומה וכל לשון אחרי דורות ספורים שהם חיים במדינה מסוימת הם נעשים חלק בלתי נפרד מאותו עם ומתערבים בהם ומאבדים את ייחודם. אבל עם ישראל כמה שלא תאלף אותם להיות כמו כל העמים האחרים" הוא לא יתביית ולא יצליח להיות בשווה עם כולם, אלא תמיד יתעורר בתור אריה. וזהו מה שאמר בלעם "הן עם לבדד ישכון".